

Nyelvváltozás –

nyelvi norma –

nyelvhelyesség

A nyelvváltozatok

- Normatív
- Területi
- Társadalmi

A nyelvváltozatok

- Normatív

 - Irodalmi nyelv

 - Sajtónyelv, médianyelv

- Területi

 - Tájnyelvek

- Társadalmi

 - Szaknyelvek, hobbinyelvek, életkori nyelvváltozatok,
argó – szleng

A nyelvváltozatok

■ Normatív

Irodalmi nyelv

Sajtónyelv, médianyelv

Színpadi nyelv, szónoki nyelv,
tanári beszéd, köznyelv

■ Területi

Tájnyelvek

■ Társadalmi

Szaknyelvek, hobbinyelvek, életkori nyelvváltozatok,
argó – szleng

Történetileg: ellentétes folyamatok

A XX. század közepéig:

Egységesülés, egységesítés

Az utóbbi évtizedekben:

Differenciálódás

Változás

Normatív → sztenderd

Regionális köznyelvek

Határon túli nyelvváltozatok

Területi nyelvváltozatok

Változás

Társadalmi nyelvváltozatok

Szaknyelvek, hobbinyelvek, életkori nyelvváltozatok,
szleng

netnyelv – digilektus

**CMC – computer-mediated
communication**

Nyelvváltozás

Helyes? – Helytelen?

Nyelvi-stilisztikai megfeleléség,
adekvátság

Nyelvváltozás

Felgyorsult változások

Az új jelenségek gyors és széles körű elterjedése:

cunami

„cunami” hatás

szelfi

szelfibot

Nyelvváltozás

Felgyorsult változások

Az új jelenségek gyors és széles körű elterjedése

Nyelvi sokszínűség, változatosság

A nyelvváltozatok keveredése, differenciálódása

Bizonyos fogalmak háttérbe szorulása:

igényesség, választékosság, „szép” beszéd,
„magyaros” beszéd

Nyelvváltozás

Dinamikus szinkrónia

H végű szavak

céh, düh, juh, méh, rüh

ingadozó kiejtés

AkH. 12.:

dühvel – dühhel, juhval – juhhal

céhvé – céhhé (alakul)

Alakváltozatok

pacemaker – pészmeéker

spray – spré, szpré

salsa – szalsza

snooker – sznúker

chat – cset, chatel – csetel

Alakváltozatok

dévédé – DVD – dvd

dévédélejátszó – DVD-lejátszó – dvd-lejátszó

SMS – sms, SMS-ezik – sms-ezik

1-jén – 1-én

1-ji, 1-jei – 1-i

Lásd rövidítése: l. – ld.

Az igekötők

Iskolai példák

bepótol

kipótol

kihangsúlyoz

leláttamoz

Az igekötők

Iskolai példák

bepótol

pótol × **be**hoz (lemaradást)

kipótol

pótol × **ki**egészít

kihangsúlyoz

hangsúlyoz × **ki**emel

Az igekötők

Egyéb példák

beazonosít	→	azonosít
leszabályoz	→	szabályoz
leellenőriz	→	ellenőriz
leutánoz	→	utánoz
megkifogásol	→	kifogásol

Igekötők idegen szavakban

áttranszformál → transzformál

beintegrál → integrál

beinvestál → investál

ledegradál → degradál

kiexportál → exportál

beimportál → importál

transz-, in-, de-, ex-, im-

Differenciált beavatkozás

a kommunikáció tényezőinek
figyelembevételével

A *be* igekötő

vállal, elvállal

felvállal

bevállal

A *be* igekötő

beszól

bealszik

besért

besértődik

bebüntet

befenyít

bekockáztat

A *be* igekötő

beszól

bealszik

besért

besértődik

bebüntet

befenyít

bekockáztat

bekérdez

beidéz

behisztizik

betámad

bepróbálkozik

bepályázik

bekábul

Regisztrál

beregisztrál

hozzáregisztrál

leregisztrál

Az igekötő elmaradása

Két autó ütközött az 52-es úton.

összeütközött

A forgalmat terelik.

A költségeket térítik.

A meccsen borult a papírforma.

Az építkezést anyagi okokból halasztják.

Shimano alkatrészszel szerelt kerékpárok kaphatók.

Az igekötő elmaradása

Melyik kolléga bonyolítja ezt az ügyet?

Az ügyben marasztaló ítélet született.

A tárgyalást napolják.

Szent Annáról nevezett plébániatemplom.

Szórend

Ez a kérdés nem megválaszolható.

1. igenév
2. tagadás
3. állítmány

Ez a kérdés **nem válaszolható meg.**

Szórend

A terv nem megvalósítható.
nem valósítható meg.

A munka nem elvégezhető.
nem végezhető el.

Az eset nem megmagyarázható még ilyen indokkal
sem.
nem magyarázható meg

Szaknyelvek

Bírósági, jogi nyelv

Hivatali nyelv:

megszervez – leszervez

egyeztet – leegyeztet

megtárgyal – letárgyal

megbeszél – lebeszél valamit

bevizsgál, előtalált (kábitószer), a feltalált (tettes)

beteget megkezel, megkutat egy témát / területet

feltanít, letanít, átoktat, áthallgat

Grammatikai tényezők

„El kell menjek”

El kell mennem.

El kell hogy menjek. – El kell, hogy menjek.

El kell menjek.

„El kell menjek”

El kell mennem.

El kell hogy menjek. – El kell, hogy menjek.

El kell menjek.

kettős állítmány

„El kell, hogy menjek”

(Kell, hogy elmenjek.)

El kell hogy menjek. – El kell, hogy menjek.

mondatátszövődés

„Bemutatásra kerül”

átadásra kerül

végrehajtásra kerül

kivitelezésre kerül

elhelyezésre kerül

befejezést nyer

változtatásokat eszközöl

fejlődést mutat

Terpeszkedő kifejezés

átadásra kerül
végrehajtásra kerül
kivitelezésre kerül
elhelyezésre kerül
befejezést nyer
változtatásokat eszközöl
fejlődést mutat

The background of the slide features several light gray, wavy, horizontal lines that sweep across the lower right portion of the image, creating a sense of movement and depth.

Funkcióigés szerkezet

átadásra kerül
végrehajtásra kerül
kivitelezésre kerül
elhelyezésre kerül
befejezést nyer
változtatásokat eszközöl
fejlődést mutat

The background of the slide features several light gray, wavy, horizontal lines that sweep across the lower right portion of the frame, adding a sense of motion and design to the presentation.

Funkcióigés szerkezet

átadásra kerül

végrehajtásra kerül

kivitelezésre kerül

elhelyezésre kerül

befejezést nyer

változtatásokat eszközöl

fejlődést mutat

Funkcióigés szerkezet

igei tő + főnévképző = főnév

főnév + határozórag = ragos főnév
+

funkcióige

átad + ás + ra + kerül

Funkcióigés szerkezet

átadásra kerül

végrehajtásra kerül

kivitelezésre kerül

elhelyezésre kerül

befejezést nyer

változtatásokat eszközöl

fejlődést mutat

sikert arat

népszerűségnek örvend

hiányt szenved

köszönetet mond

dicséretben részesít

utazást tesz

tanácskozás folyik

A befejezett melléknévi igenév állítmányi használata

Ő fáradt / nyugodt / ingerült / sápadt/ rekedt ...

A hús romlott.

A ruha gyűrött /kopott.

A befejezett melléknévi igenév állítmányi használata

Ő fáradt / nyugodt / ingerült / sápadt/ rekedt ...

A hús romlott.

A ruha gyűrött /kopott.

melléknevesülés

A befejezett melléknévi igenév állítmányi használata

Adott két egyenes. – Adva van két egyenes.

Kizárt, hogy... – Ki van zárva, hogy...

Ő arra hivatott... – Ő arra van hivatva...

A juttatás feltételekhez kötött. – ... van kötve.

12 éven aluliaknak nem ajánlott.

Ez a hely foglalt.

Megszokott példák

Adott két egyenes. – Adva van két egyenes.

Kizárt, hogy... – Ki van zárva, hogy...

Ő arra hivatott... – Ő arra van hivatva...

A juttatás feltételekhez kötött. – ... van kötve.

12 éven aluliaknak nem ajánlott.

Ez a hely foglalt.

Megszokottá váló példák

Minden feltétel biztosított.

Az ügy megoldott.

Az eset még nem tisztázott.

A csalás ténye bizonyított.

Az ilyen viselkedés nem megengedett.

A bank riasztóval ellátott.

Egyedi – még szokatlan – példák

A bányanyitás útja engedélyekkel *kikövezett*.

A haja közepén *elválasztott*.

A Titkárság szerkezetének átalakítása a következő évre *tervezett*.

A közvélemény erősen a sajtó által *befolyásolt*.

A Petőfi utca *elzárt* a forgalom elől.

A terület kamerákkal *megfigyelt*.

Befejezett melléknévi igenév – folyamatos helyett

A középkorban emberek babonások voltak.
(él)

A középkorban élő / élt emberek...

beszédidő – eseményidő – referenciaidő
időviszonyítás

Befejezett melléknévi igenév – folyamatos helyett

A középkorban emberek babonások voltak.
(él)

A középkorban élő emberek babonások voltak.

egyidejűség a múltban

Befejezett melléknévi igenév – folyamatos helyett

A középkorban emberek babonások voltak.
(él)

A középkorban élt emberek babonások voltak.

a beszédidőhöz viszonyítva előidejűség

Befejezett melléknévi igenév – folyamatos helyett

A helyszínen **tartózkodott** őr észlelte a detonációt,
és értesítette a rendőrséget.

A húsvétra **hazalátogatott** vendégmunkások
Németországba való visszautazása miatt
megnőtt a forgalom a határon.

Az ikes igék

- játszom – játszok
- jelentkezzen – jelentkezzék
- ennék – enném (valamit)
- alhat – alhatik

Tükörszók

- árnyékkormány banánköztársaság
- célcsoport csapatépítés
- egészségtudatos időgazdálkodás
- légszak költséghatékony
- másság megvalósíthatóság
- minőségbiztosítás vakrandi
- fenntartható fejlődés

Norma – sztenderd

- Nyelvi változás:
 - Szókészlet – folyamatos
 - A nyelvtani rendszer egyes elemei – lassan
 - Helyesírás – szakaszosan
- Nyelvi egység:
 - Kodifikáció: szótárak, nyelvtanok, helyesírási szabályzat
 - A kodifikáció hatása: a nyelvi változás sebességének csökkenése

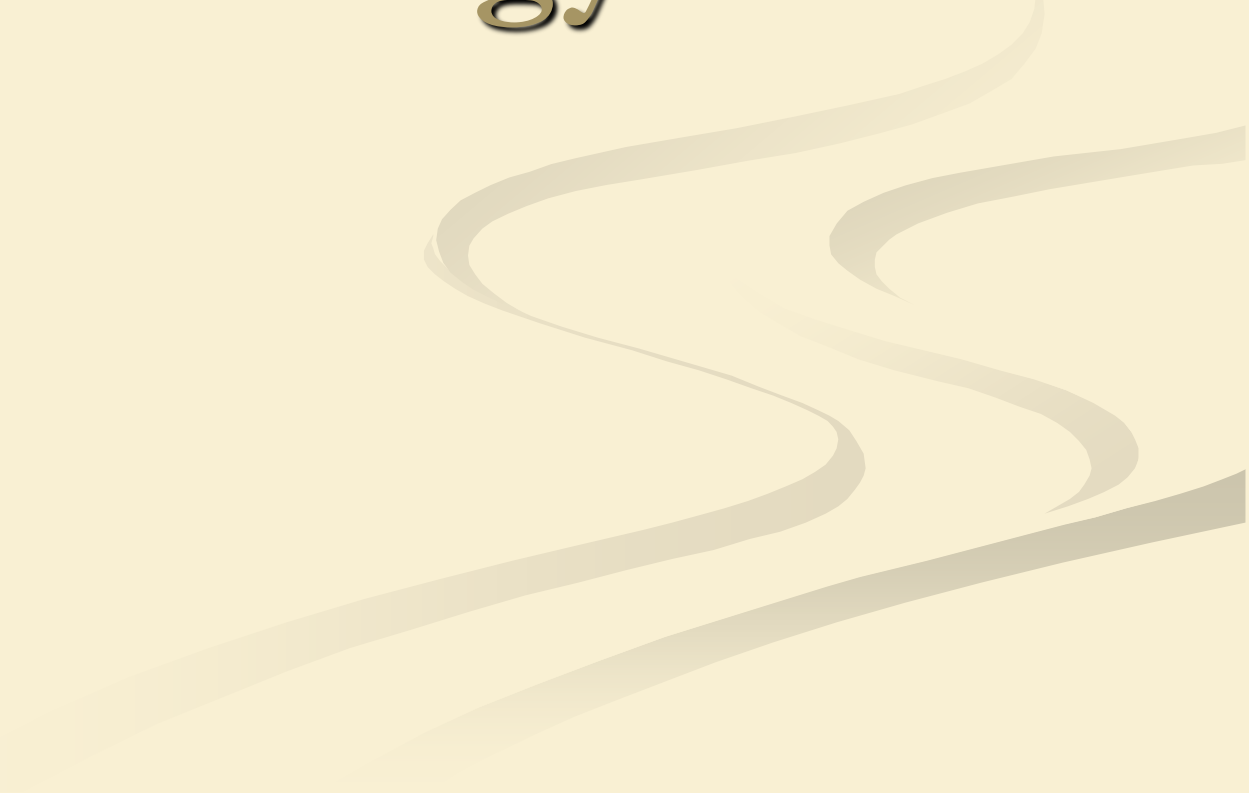
Az egység ellen ható tényezők

- A norma – mindenféle norma – megrendülése
- A stílus, a nyelvhasználat differenciálódása, sokszínűsége
- Egyediségre való törekvés
- Tudatos stílustörés, tabutörés
- Az ellenőrizetlen kisközösségi írásbeliség túlsúlya a szabályozott nagyközösségi írásbeliséggel szemben

A nyelvi változás folyamata

1. Új jelenség feltűnése
2. Újszerű volta, szokatlansága miatt esetleg ellenérzés vele szemben vagy **hibáztatás**
3. A gyakoribb használat esetén **megszokottá válik**
4. **Kodifikáció**

Köszönöm a figyelmet.

The background of the slide features several light gray, wavy, horizontal lines that sweep across the lower half of the image, creating a sense of movement and depth.